



Covenant & Conversation

Jonathan Sacks
THE RABBI SACKS LEGACY

MANEVİYAT ÜZERİNE ETÜTLER

RABI LORD JONATHAN SACKS'IN ÖĞRETİ VE YAZILARINDAN

Covenant & Conversation yazılarına sağladıkları ve Harry (Chaim) Schimmel'in anısına adanan cömert sponsorlukları için Schimmel Ailesi'ne teşekkürlerimizle. "R. Chaim Schimmel'in Tora'sını, onunla ilk karşılaştığım zamandan beri severim. Sadece yüzeysel gerçeğe değil, altta yatan daha derin gerçeğe olan bağlantısıyla da ilgilenmeye gayret eder. 60 yıldır kendisine eşlik eden olağanüstü eşi Anna'yla birlikte, aile, cemaat ve Tora sevgisine adanmış bir yaşam inşa ettiler. Ortaya koydukları örnek yaşamla beni fazlasıyla etkilemiş müstesna bir çift." – Rabi Sacks

Mişpatim:

Yapmak ve Dinlemek

Tora'daki en ünlü ifadelerden biri bu haftaki *peraşada* karşımıza çıkmaktadır. Bu söz sıklıkla Yahudi inancını bir bütün olarak karakterize etmekte kullanılmıştır. Sadece iki sözcükten oluşur: *naase venişma*; tam çeviriyle "yapacağız ve dinleyeceğiz" (Şemot 24:7). Acaba bu ifade ne anlama gelmektedir ve bu neden önemlidir?

Biri çok eskilere dayanan biri de çağdaş olan iki ünlü açıklama vardır. İlki, bu ifadenin Sinay Dağı'nda Tanrı ile aralarındaki antlaşmayı kabul ettikleri sırada Bene Yisrael'in coşku ve içtenliğini tarif ettiğini belirten Babil Talmudu'nda¹ yer alır. Halk Moşe'ye "A-Şem'in konuştuğu her şeyi yapacağız ve dinleyeceğiz" dediği zaman, aslına bakılırsa "Tanrı bizden ne isterse istesin yapacağız" demektedir – ve bunu, *emirlerden herhangi birini henüz duymadan bile önce söylemişlerdir*. "Dinleyeceğiz" sözcüğü, henüz duymadıklarını, dinlemediklerini ima etmektedir – ne On Emir'i, ne de *peraşamızda* sunulduğu şekliyle, bunu takip eden ayrıntılı kanunlar kümesini. Kabullenmelerini Tanrı'ya bildirmeye o kadar hevesliydi ki, O'nun taleplerini, mahiyetlerini bile bilmeden önce kabul etmişlerdi.²

Raşi'nin de Tora hakkındaki açıklamalarında benimsediği bu açıklama biraz zordur, çünkü anlatımın kronolojik düzenin dışında okunmasını

gerektirmektedir (ki bu da "Tora'da önce ve sonra yoktur" kuralına dayanır). Bu açıklamaya göre *perek* 24'teki olaylar *perek* 20'de anlatılan Sinay Dağı'ndaki açığa çıkış ve On Emir'den önce meydana gelmiştir. İbn Ezra, Raşbam ve Ramban bu konuda hemfikir değildir ve hepsi *pereklerin* kronolojik olarak, Tora'da verilen sırayla gerçekleştiği görüşündedir. Onlara göre *naase venişma* sözcükleri "yapacağız ve dinleyeceğiz" değil, basitçe "yapacağız ve itaat edeceğiz" anlamına gelmektedir.

İkinci bir açıklama – metnin basit anlamı doğrultusunda olmamasına rağmen yine de önemli bir açıklamadır bu – çağdaş Yahudi düşüncesinde sıklıkla dile getirilegelmiştir. Bu görüşe göre *naase venişma*, "yapacağız ve anlayacağız" anlamına gelir.³ Buradan, *Yahudiliği ancak onu yaparak, emirleri yerine getirerek ve bir Yahudi yaşamı sürerek anlayabiliriz* sonucu çıkar. Başlangıçta eylem vardır.⁴ Kavrayış, derin görüş ve idrak ancak o aşamada gelir.

Bu, dikkate değer bir noktadır. Çağdaş Batı zihniyeti sıralamayı ters yapma eğilimindedir. Genellikle bir taahhüdün altına girmeden önce o taahhüdün neler içerdiğini anlamak isteriz. Mesele bir sözleşme imzalamak, yeni bir mobil telefon veya bir abonelik satın almak olduğu zaman bu gayet

¹ Şabat 88a-b.

² Tabii ki Bene Yisrael'in kabullenmesine dair oldukça farklı tefsirler de vardır. Bunlardan birine göre Tanrı "dağı onların üzerinde havada asılı tutmuş" ve onlara sadece iki seçenek vermişti: kabul edin ya da ölün (Şabat 88a).

³ Tanah İbranicesinde de *nişma* sözcüğünün bu anlamda kullanıldığı yerler vardır. Örneğin Babil Kulesi ile ilgili anlatımda şöyle denmektedir: "Gelin, inelim ve orada dillerini karıştıralım. Öyle ki, kimse bir diğerrinin dilini anlayamasın" (Bereşit 11:7).

⁴ Goethe'nin Faust'taki ünlü cümlesi.

makuldür – ama derin varoluşsal bir taahhüt söz konusu olduğunda öyle değildir. Liderliği anlamının tek yolu liderlik etmektir. Evliliği anlamının tek yolu evlenmektir. Belli bir kariyer güzergâhının sizin için doğru olup olmadığını anlamının tek yolu, onu uzunca bir dönem boyunca fiilen denemektir. Bir taahhüdün eşliğinde tereddüt eden ve tüm bilgi ve vakıalar yerli yerine gelene kadar kararsız kalanlar, sonunda hayatın kendilerini es geçip gittiğini keşfedeceklerdir.⁵ Bir yaşam şeklini anlamının tek yolu, onu yaşama riskini almaktır.⁶ Dolayısıyla: *Naase venişma* – “Yapacağız ve zamanla, zamana yayılan uygulama ve uzun süreli iştiğal yoluyla, anlayacağız.”

Bu yılki *Covenant and Conversation* dizisi önsözünde, oldukça farklı, üçüncü bir açıklama önerisinde bulunmuştum. Bu önerim, Tora'nın, Bene Yisrael'in antlaşmayı tasdik etmelerini üç kez anlatıyor olmasına dayanmaktadır. Bunların biri emirleri duymalarından önce, ikisi de ondan sonra olmuştur. Tora'nın bu cevapların ilk ikisini tarif etme şekliyle üçüncüsü hakkında yazdıkları arasında çok enteresan bir fark göze çarpmaktadır:

Halk *birlikte cevap verdi* ve “A-Şem'in söylediği her şeyi yapacağız [*naase*]” dediler. (Şemot 19:8)

Moşe gelip, A-Şem'in tüm sözlerini ve tüm kanunları halka anlattı. *Tüm halk bir ağızdan cevap vererek* “A-Şem'in söylediği her şeyi yapacağız [*naase*]” dedi. (Şemot 24:3)

“[Moşe] Antlaşma Kitabı'nı aldı ve halka okudu. [Bene-Yisrael] “A-Şem'in söylediği her şeyi yapacağız ve dinleyeceğiz [*naase venişma*]!” dediler. (Şemot 24:7)

Yalnızca eylemle (*naase*) ilgili olan ilk iki cevap, söz birliğiyle verilmiştir. Halk “birlikte” cevap vermektedir. Bunu “bir ağızdan” yapmaktadır. Sadece yapmakla değil, aynı zamanda dinlemekle (*nişma*) de ilgili olan üçüncüsü ise, söz birliği içermemektedir. Buradaki *nişma* sözcüğü birçok anlama gelir: dinlemek, dikkatini vermek, anlamak,

⁵ Bu, Bernard Williams'in, “*Moral Luck*” (Ahlaki Talih) adlı ünlü makalesinde vurguladığı bir noktadır: Bazı kararlar vardır ki – Williams'in verdiği örnek, Gaugin'in, kariyerini ve ailesini bırakıp resim yapmak için Tahiti'ye gitmesidir – doğru kararlar olup olmadıklarını, o kararları alıp nasıl sonuçlar verdiklerini görmeden önce bilemeyiz. Bu gibi tüm varoluşsal kararlar risk içerir.

⁶ Yeri gelmişken, Verstehen'in sosyoloji ve antropolojiye olan yaklaşımı da bu şekildedir. Başka bir deyişle, kültürler dışarıdan asla tam olarak anlaşılabilir. İçeriden deneyimlenmeleri gerekir. Sosyal bilimlerle doğal bilimlerdeki kilit farklardan biri budur.

özümsemek, içselleştirmek, cevap vermek ve itaat etmek. Başka bir deyişle bu sözcük, *Yahudiliğin manevi, içe dönük boyutuna işaret etmektedir.*

Buradan, önemli bir sonuç çıkar. Yahudilik, bir “dinleme” değil, “*yapma*” birliğidir. Yahudi kanununun yetkin bir kodeksi vardır. Konu *alaha*, yani işleri yapmanın Yahudice yolu olduğu zaman, uzlaşma ararız.

Bunun aksine, her ne kadar Yahudi inancının şüphesiz belli başlı ilkeleri var ise de, *konu maneviyat olduğu zaman, sadece tek bir normatif Yahudi yaklaşımı olduğu söylenemez.* Yahudiliğin kendi *koenleri* ve peygamberleri, rasyonalistleri ve mistikleri, filozofları ve şairleri olmuştur. Tanah, İbrani kutsal kitabı, bir ses çokluğuyla konuşur. Yeşayau ile Yehezkel aynı değildir. Mişle kitabı, Amos ve Oşe kitaplarından farklı bir ruh haliyle gelir. Tora, kanun ve anlatım, tarih ve mistik vizyon, ritüel ve dua içerir. Yahudiler olarak nasıl hareket etmek gerektiğine dair normlar vardır. Ama Yahudi olarak nasıl düşünmek gerektiğine dair normlar pek azdır.

Bizler Tanrı'yı farklı yollarla deneyimleriz. Bazıları O'nu doğada, Wordsworth'un “*Yüce bir duygu / Çok daha derinden kaynaşmış bir şeye dair; / Barınağı, batan güneşlerin ışığı / Ve dairesel okyanus ve yaşayan hava olan*”⁷ sözleriyle ifade ettiği şeyde bulur. Başkaları O'nu kişiler arasındaki duygularda, sevmeye ve sevilme deneyiminde bulur – Rabi Akiva'nın, gerçek bir evlilikte “Tanrısal Mevcudiyet, karı-koca arasında barınır” derken kastettiği gibi.

Bazıları Tanrı'yı “*Bir nehir gibi açığa çıksın adalet; ve durmayan bir ırmak gibi, doğruluk*” (Amos 5:24) şeklindeki peygamber çağrısında bulur. Başkaları O'nu öğrenimde bulur: “*Senin Toran'ın öğrenim sözleriyle neşelenelim... çünkü onlar hayatımız ve günlerimizin uzunluğudur; ve onların üzerinde tefekkür edeceğiz gün ve gece boyu*”⁸ Ve yine bazıları O'nu, Tanrı'nın, Kendisi'ne hakikatle seslenen herkese yakın olduğunu keşfederek, duada bulurlar.

Tanrı'yı neşede, dans ve şarkılarda bulanlar vardır, tıpkı Kral David'in Kutsal Sandık'ı Yeruslayim'e getirdiği zaman yaptığı gibi. Başkaları

⁷ William Wordsworth, “Lines Composed a Few Miles Above Tintern Abbey, on Revisiting the Banks of the Wye during a Tour, July 13, 1798.” [Bir Gezi Sırasında Wye Kıyılarını Yeniden Ziyaret Etmek Üzerine Tintern Manastırı'nın Birkaç Mil Yukarısında Oluşturulmuş Dizeler, 13 Temmuz 1798.]

⁸ Akşam duasında Şema'dan önce söylenen *berahadan*.

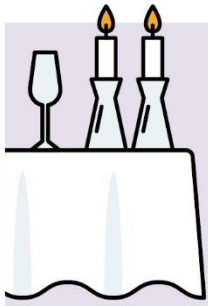
– veya hayatlarının farklı noktalarında aynı insanlar
– O’nu derinliklerde, gözyaşı, pişmanlık ve kırık bir kalpte bulurlar. Einstein Tanrı’yı “korkunç simetri”de ve evrenin düzenli karmaşıklığında bulmuştur. Rav Kook ise O’nu çeşitliliğin armonisinde bulmuştur. Rav Soloveitchik O’nu insani varlığın, bir ve tek olan Tanrısal Varlığa uzanışındaki yalnızlığında bulmuştur.

Kutsal eylemi yerine getirmenin normatif bir yolu vardır, ama kutsal sesi duymanın, mukaddes mevcudiyetle karşılaşmanın, aynı anda hem ne kadar küçük olduğumuzu hem de içinde yaşadığımız evrenin ne kadar büyük olduğunu, uzayın enginliği ve yıldızların sayısızlığı karşısında ne kadar önemsiz görünüyor isek de, aynı zamanda, Tanrı’nın, Kendi suretini ve benzeyişini üzerimize tesis etmiş ve bizi buraya, bu yere, bu zamanda, bu kabiliyetlerle, bu koşullarla ve eğer farkına varabiliyorsak, yerine getirmemizi beklediği bir görevle yerleştirmiş olduğunun bilinciyle aslında ne kadar da müthiş bir öneme sahip olduğumuzu hissetmenin birçok yolu vardır.

Tanrı’yı doruklarda ve derinliklerde, yalnızlıkta ve birliktelikte, sevgide ve korkuda, şükran anında ve ihtiyaç zamanında, göz kamaştırıcı ışıktaki ve derin karanlığın tam ortasında bulabiliriz. Biz Tanrı’yı, O’nu arayarak bulabiliriz, ama bazen de, en az beklediğimiz zamanda O bizi bulur.

Naase ve nişma arasındaki fark budur. Biz Tanrısal eylemi “birlikte” yaparız. O’nun emirlerine

“bir ağızdan” cevap veririz. Ama Tanrı’nın varlığını birçok farklı yoldan duyarız, çünkü her ne kadar Tanrı bir ise de, biz, hepimiz, farklıyız ve O’na, kendimize özgü yollardan karşılaşıyoruz.



Şabat Sofrasında

1. Cemaat olarak hepimizin, örneğin *alahaya* uygun davranmak suretiyle aynı davranış ve eylemleri takip etmesi neden önemlidir?
2. Tanrı’ya ve maneviyata bağlanmanın tek bir emin yolu neden olamaz?
3. Rabi Sacks bu yazısında Tanrı’ya ulaşmak için birkaç farklı yoldan bahsetmektedir. Bunların hangisi size hitap ediyor? Tanrı’ya ulaşmanın sizin bulduğunuz başka yolları var mı?

• Bu sorular, Rabi Sacks’ın bu haftaki Covenant & Conversation yazısının **Family Edition** versiyonundan alınmıştır. Nesilleri birbirine bağlayan, interaktif bir öğrenim için bu versiyonun bütününe şu bağlantıdan ulaşabilirsiniz: <https://www.rabbitsacks.org/covenant-conversation-family-edition/mishpatim/doing-and-hearing/>

Family Edition şimdi Türkçe!